

Matthias Joseph Scheeben a Kristův učitelský úřad v jeho hlavních spisech

Veronika Řeháková

Nyní předkládaná studie si klade za cíl následující: krátce představit snad největšího německého katolického teologa 19. století M. J. Scheebena, nabídnout uvedení do tematiky christologických titulů v jeho hlavních spisech a především pojednat o Kristově prorockém a učitelském úřadě, a to ve světle současné christologické a soteriologické reflexe. Následně bychom chtěli na uvedené téma navázat studiemi k dalším dvěma Kristovým úřadům – kněze a krále. Tři tak zvané Kristovy hierarchické úřady jsou nejen klíčové pro systematickochristologickou reflexi Scheebenovy doby, ale rovněž na nich lze poukázat na určité rysy dogmatickoteologické koncepce našeho autora. Konkrétně nás bude zajímat jeho práce s Písmem, trinitární pozadí christologických úřadů a další systematickoteologické souvislosti. Tváří v tvář Scheebenovým textům budeme moci zachytit posuny, jež se odehrály v christologii za sto padesát let, dále ocenit postřehy a intuice v jeho christologii, pojmenovat její stíny, jež budou souviset se stavem této disciplíny v historické epoše předminulého století.

Rozdělení studie sleduje výše vypsané cíle. Po krátkém představení Scheebenovy osoby, jeho díla a významu pojednáme o tematice christologických titulů u daného německého autora. Poté se zaměříme na Scheebenovu obecnou charakteristiku tří hierarchických úřadů a nakonec rozebereme a vyhodnotíme první z nich, Kristův učitelsko-prorocký úřad.

1. MATTHIAS JOSEPH SCHEEBEN A VELIKOST JEHO TEOLOGICKÉHO DÍLA

Matthias Joseph Scheeben (1835–1888) prožil většinu svého života v arcidiecézi Kolín nad Rýnem. Vysvěcení na kněze roku 1858 bylo završe-

ním jeho filozofické a teologické formace na římské Gregorianě, která zásadně ovlivnila jeho myšlení a teologickou práci. Od roku 1860 až do své smrti vyučoval na kolínském semináři, kde získal profesuru z dogmatiky a morální teologie. Jeho literární činnost zahrnuje apologetická pojednání ve prospěch Prvního vatikánského koncilu a především dogmatickoteologické spisy, jež adresoval jak seminaristům a teologům, tak laickému čtenářstvu. Uvádíme zde monografie podle roku prvního vydání: *Natur und Gnade* (1861), *Die Herrlichkeiten der göttlichen Gnade* (1862), *Die Mysterien des Christentums* (1865), *Die Heiligkeit der Kirche im neunzehnten Jahrhundert* (1867), *Handbuch der katholischen Dogmatik* (3 svazky: 1873, 1878, 1887). Sluší se podotknout, že Scheeben zemřel v pouhých třiapadesáti letech a některá díla již nestihl dokončit. Jednalo se o jeho dogmatiku a druhé, upravované vydání *Die Mysterien*.¹ Nutno říci, že ač je mu přičítán primát za popularizaci dogmatiky, v našem českém prostředí se v daném ohledu nemáme za co stydět. Jirsíkova *Populární dogmatika*² vyšla o dvacet let dříve než Scheebenovy *Die Mysterien des Christentums* a ve srovnání s německou knihou, která mířila k vzdělanějšímu laickému čtenářstvu, měla za cíl oslovit i řadové věřící z prostých vrstev.

Ačkoli Scheeben nezaložil vlastní teologickou školu, dostalo se jeho dogmatickoteologické práci pozornosti jak doma, tak v zahraničí, což platilo již za jeho života, zvláště pak během celého 20. století až do dnešních dnů.³ O tom svědčí desítky vydání jeho knih v původním jazyce

¹ K životu a dílu srov. Wilhelm BÄUMKER, „Scheeben, Matthias,“ in *Allgemeine Deutsche Biographie*, sv. 30 (Rusdorf – Scheller), Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1890, s. 663–664, <http://www.deutsche-biographie.de/.html> [cit. 26. 1. 2021]; Wolfgang W. MÜLLER, „Scheeben, Matthias,“ in *Neue Deutsche Biographie*, sv. 22 (Rohmer – Schinkel), Berlin: Verlags Duncker & Humblot, 2005, s. 602–603, <http://www.deutschebiographie.de/sfz78051.html#ndbcontent> [cit. 26. 1. 2021]; Klaus REINHARDT, *Der dogmatische Schriftgebrauch in der katholischen und protestantischen Christologie von der Aufklärung bis zur Gegenwart*, München – Paderborn – Wien: Verlag Ferdinand Schöningh, 1970, s. 161; Battista MONDIN, *Dizionario dei teologi*, Bologna: Edizioni Studio Domenicano, 1992, s. 527–528.

² Jan Valerian JIRSÍK, *Populární dogmatika*, Praha: Kněžec arcibiskupská knihtiskárna, u Wáclawa Špinky, 1841. Srov. Rudolf SVOBODA, *Jan Valerián Jirsík: In the Service to God, Church and Country*, Beiträge zur Kirchen- und Kulturgeschichte 32, Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Warszawa – Wien: Peter Lang, 2019.

³ Uvádíme několik vybraných titulů zabývajících se Scheebenovou trinitární teologií, christologií a tajemstvím milosti – nadpřirozena: Karl-Heinz MINZ, *Pleroma trinitatis: Die Trinitätstheologie bei Matthias Joseph Scheeben*, Frankfurt am Main – Bern: Peter Lang, 1982; Christoph BINNINGER, *Mysterium inhabitationis trinitatis: M. J. Scheebens theologische Auseinandersetzung mit der Frage nach der Art und Weise der übernatürlichen Verbindung*

i v překladech.⁴ Velikost díla německého teologa je opakovaně zdůrazňována různými autory. Pro příklad uveďme ocenění pronesené papežem Janem Pavlem II. v Altöttingu v roce 1980, jenž kolínského profesora postavil do řady německých teologů hned po Albertu Velikém, Mikuláši Kusánském a Johannu A. Möhlerovi.⁵ V českém prostředí bylo Scheebenovo dílo známo již za jeho života,⁶ čeští teologové na něj odkazovali ve svých spisech⁷ i v časopiseckých ohlasech⁸ v průběhu minulého století až dodnes.

V čem tkví podle všeobecného souhlasu Scheebenova velikost či význam? Aniž bychom měli prostor jít do větších detailů a chtěli předjímat některé závěry předkládané studie, zdůrazníme dva aspekty. Náš autor rozšířil zorné pole své teologické reflexe a šel přímo ke zdrojům:

der göttlichen Personen mit dem Gerechten, Sankt Ottilien: Editions Sankt Ottilien, 2003; Florian HAIDER, Die Bedeutung des Übernatürlichen für Dogmatik und Moral bei Matthias Joseph Scheeben, Sankt Ottilien: Editions Sankt Ottilien, [2017]; Hans GASPER, Die Theologie der Vermählung: Über die Einheit von Gott und Mensch und das Connubium divinum bei M. J. Scheeben, Baden-Baden: Tectum Verlag, 2020, (christologie zde s. 467–510). Nenařazili jsme na žádnou specializovanou studii, jejíž autor by věnoval pozornost problematice Kristových úřadů u Scheebena.

⁴ Nejvydávanější monografií je *Natur und Gnade*, která mezi léty 1862 a 2002 vyšla v sedmi jazycích ve sto třech vydáních. „Scheeben, Matthias Joseph 1835–1888,“ <http://worldcat.org/identities/lccn-n82159942/> [cit. 26. 1. 2021].

⁵ Srov. MONDIN, *Dizionario dei teologi*, s. 528.

⁶ Josef BARTÁK, „Handbuch der katholischen Dogmatik. Von Dr. M. Jos. Scheeben,“ *Časopis katolického duchovenstva* [dále jen ČKD] 16 (1875), s. 465–466; REDAKCE, „Úmrtí dogmatika Scheeben-a,“ ČKD 30 (1889), s. 105.

⁷ Nemůžeme vypisovat celý seznam, přitom však uvádíme díla některých významných českých teologů: Antonín LENZ, *Anthropologie katolická: skromný příspěvek ku dogmatické theologii*, Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1882, s. 545, 576, 586, 587; Josef POSPÍŠIL, *Katolická věrouka. Díl III. O Bohu Stvořiteli*, Velehrad: Cyrilo-Methodějský tiskový spolek, 1923, s. 385, 403, 554; Adalbertus ŠANDA, *Synopsis theologiae dogmaticae specialis. 2. vol.*, Friburgi Brisgoviae: Herder & Co., 1922, s. XVII; Richard ŠPAČEK, *Katolická věrouka. Díl 1. O Bohu*, Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1926, s. 1, 12, 51, 71, 75; Ctirad Václav POSPÍŠIL, „Bonaventura z Bagnoregia a základní přístupové cesty k jeho spisu Breviloquium,“ in BONAVENTURA, *Breviloquium: Compendium scholastické teologie*, Praha: Vyšehrad, 2004, s. 15–54, zde s. 15; Ctirad Václav POSPÍŠIL, *Hermeneutika mystéria: Struktury myšlení v dogmatické theologii*, Praha: Krystal OP; Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010², s. 64, 245; Ctirad Václav POSPÍŠIL, *Jako v nebi, tak i na zemi: Náčrt trinitární teologie*, Praha: Krystal OP; Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2017³, s. 41, 55, 543, 544. Tématu se hodláme věnovat ve zvláštní studii.

⁸ Antonín SALAJKA, „Nové vydání Scheebenových sebraných spisů. Matthias Joseph Scheeben: Gesammelte Schriften. Band II,“ ČKD 81 (1941), s. 307–309; Antonín SALAJKA, „Matthias Joseph Scheeben: Gesammelte Schriften. Band I,“ ČKD 83 (1943), s. 100–102.

prostudoval texty nejen západních, ale i východních církevních otců, po vzoru svých římských učitelů pracoval se spisy scholastických teologů středověku i raného novověku, poznal tak zvanou francouzskou školu 17. století, znal stoupence tübingenské katolické školy 19. století apod. Druhým posunem oproti jeho současníkům byla skutečnost, že kladl velký důraz na Písmo. Naši pozornosti by nemělo uniknout, že v době, kdy univerzitní teologie byla převážně v latinském jazyce, Scheeben neváhá svá díla uveřejňovat ve své mateřštině. Z toho může také vyplývat hledání německé terminologie a určité kolísání v tomto ohledu.

2. CHRISTOLOGICKÉ TITULY: JEJICH POJETÍ A ZAČLENĚNÍ V SCHEEBENOVĚ CHRISTOLOGII A SOTERIOLOGII

Christologické tituly dnes náleží nedílně ke katolické christologické a soteriologické reflexi a jsou jedním z jejích klíčových témat.⁹ Představují ukazatele směrem k tajemství osoby a díla Ježíše z Nazareta, umožňují pochopení jeho příběhu a jeho významu. Ústřední tituly pocházejí většinou ze starozákonních textů a každý z nich představuje úhel pohledu na určité tajemství Kristovy identity. Ježíš Kristus však nezapadá do předem nadefinovaných kategorií, ale původní význam titulů překračuje, což se promítá do vyznání víry prvních křesťanů, která jsou zachycena v Novém zákoně. Pluralita Kristových titulů svědčí o pluralitě pohledů na tajemství toho, kým on je, tedy i o pluralitě christologií, jež jsou komplementární a svědčí o rozličném vyjadřování jediné víry v téhož Krista.¹⁰

Protože označení christologické tituly nebylo ještě v Scheebenově době součástí teologického slovníku, je třeba v jeho díle identifikovat pojmy a témata, která význam uvedeného pojmu vystihují. Podle pova-

⁹ Pojem pochází z evangelické teologie po druhé světové válce. Oscar CULLMANN, *Die Christologie des Neuen Testaments*, Tübingen: Mohr, 1957. Do katolické teologické reflexe byl postupně recipován po Druhém vatikánském koncilu, ačkoli stále přetrvává užívání pojmu „úřady“. Srov. např. R. ORLETT, „Jesus Christ (in the Bible): The Historical Jesus. Christological Titles Originating in the Apostolic Church,“ in *New Catholic Encyclopedia*, sv. 7 (Hol-Jub), ed. Berard L. Marthaler a kol., Farmington Hills: Gale, 2003², s. 804–810; D. R. GRABNER, „Jesus Christ (in Theology): 11. Prophet, Priest, and King,“ in *New Catholic Encyclopedia*, sv. 7 (Hol-Jub), ed. Berard L. Marthaler a kol., s. 835–836.

¹⁰ Srov. Ctírad Václav POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Praha: Krystal OP; Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010⁴, s. 58–59, 76–77.

hy textů a na základě Scheebenových kategorií jsme je rozčlenili do následujících skupin: 1) mesiášské předpovědi (*messianische Weissagungen*) a typy a předobrazy (*Typen und Vorbilder*) Vykupitele ve Starém zákoně;¹¹ 2) „osobní jména“ (*personal Namen*) Vykupitele ve zjevení a církevní nauce¹² a „Kristova jména“ (*Namen Christi*) v pojednání o Kristově ontologické struktuře s ohledem na jeho historickou realitu v Novém zákoně;¹³ 3) tři hlavní hierarchické úřady (*hierarchische Ämter*) Krista a jejich funkce;¹⁴ 4) další klíčová označení pro Krista, jako např. Bohočlověk (*Gottmensch*), Hlava (*Haupt*), Prostředník (*Mittler*) a druhý, nový Adam.¹⁵ Aniž by to sám hlouběji Scheeben reflektoval, v jeho díle se vyskytuje kolem pětaadvaceti christologických titulů, k nimž by se daly připočítat četné předobrazy ve Starém zákoně náležející do první skupiny.¹⁶ Posledně zmíněné nejsou v této studii přímým předmětem našeho badatelského zájmu.

V případech výše uvedených pojmů a celkově tematiky christologických titulů se opíráme zejména, avšak nikoli výlučně, o pátý svazek Scheebenova rozsáhlého díla *Handbuch der katholischen Dogmatik*, který nese název *Erlösungslehre* (nauka o spáse čili o osobě a díle Vykupitele¹⁷).

¹¹ Matthias Joseph SCHEEBEN, *Handbuch der katholischen Dogmatik. 5. Buch. Erlösungslehre. 1. Halbband*, Freiburg im Breisgau: Herder, 1954², § 210–211. Autor postupuje chronologicky podle jednotlivých etap židovských dějin. Srov. jiný přístup po linii starozákonních mesiášských modelů (davidovsko-královský, prorocký, kněžský, spjatý s postavou nebeského prostředníka spásy). POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, s. 40–47.

¹² Dělit je na dvě třídy, z nichž každá v Kristu chápe buď přímo člověka (odlišuje jej od ostatních lidí, např. Ježíš, Syn člověka, Kristus) nebo Boha (blíže určuje jeho božskou osobu, např. Emmanuel, Deus incarnatus, Verbum). SCHEEBEN, *Handbuch* 5/1, č. 89–93.

¹³ Jedná se o tři dvojice protikladných titulů, které se podobají předešlému pohledu, a to „s námi společná jména poníženosti“ (*Namen der Niedrigkeit*) a „jména hodnosti“ (*Personalnamen der Würde*): člověk versus Kristus, Syn člověka versus Syn Boží, bratr lidí versus Pán. SCHEEBEN, *Handbuch* 5/1, č. 135–152.

¹⁴ Matthias Joseph SCHEEBEN, *Handbuch der katholischen Dogmatik. 5. Buch. Erlösungslehre. 2. Halbband*, Freiburg im Breisgau: Herder, 1954², § 268–273.

¹⁵ Např. SCHEEBEN, *Handbuch* 5/1, č. 406–423; Matthias Joseph SCHEEBEN, *Die Mysterien des Christentums*, Freiburg im Breisgau: Herder, 1941, § 50–68. Na téma typus-antitypus Adama a nového Adama uvádíme monografii: Peter LENGSELD, *Adam und Christus: Die Adam-Christus-Typologie im Neuen Testament und ihre dogmatische Verwendung bei M. J. Scheeben und K. Barth*, Essen: Ludgerus-Verlag Hubert Wingen KG, 1965.

¹⁶ Mnohé pojmy jsou uvedeny ve věcném rejstříku jednotlivě, nebo pod hesly „Christus“ a „Namens Christi“. „Sachregister,“ in SCHEEBEN, *Handbuch* 5/1, s. 505–516.

¹⁷ *Erlöser* v němčině znamená přednostně Vykupitel. Ovšem někteří autoři včetně Scheebena mu dávají význam i jako Spasitel. Méně častěji Scheeben užívá výraz *Heiland* jako synonymum *Erlöser*. Rozlišování významu vykoupení a spásy se dodnes u katolických autorů liší. Někteří význam výrazů rozlišují, jiní nikoli. V našem pojetí spása znamená

Tento zahrnuje jak christologii v úzkém slova smyslu, tak soteriologii a sestává ze dvou dílů.¹⁸ Dále čerpáme z prvního svazku dogmatiky nazvaného *Theologische Erkenntnislehre*¹⁹ a z monografie *Die Mysterien des Christentums*.²⁰ Jak v dogmatice, tak v *Die Mysterien* německý teolog zaznamenává christologii spolu se soteriologií do v jeho době naprosto standardní linie dogmatickoteologických témat: po odloučení člověka skrze hříchy přichází nauka o Vykupiteli a jeho díle.

3. TŘI HIERARCHICKÉ ÚŘADY V JEŽÍŠI KRISTU

Jelikož je známo, že christologické tituly nejsou vzájemně izolované, nýbrž naopak spolu úzce souvisejí, volba tří klíčových rozhodně nevylučuje ze hry řadu dalších. Například s úřadem Proroka je spjata funkce Zjevitel, následně také tituly jako Slovo, Pravda, Světlo atd. Matthias J. Scheeben velmi hojně užívá označení **Logos-Slovo** ve svém pojednání o Kristově ontologické struktuře podle Písma a tradice. Propojuje je s dalšími, málo čtenými christologickými tituly **Verbum incarnatum** a **Emmanuel**.²¹ S tak zvaným hierarchickým úřadem Král úzce souvisejí tituly jako například Pomazaný-Kristus, Syn Boží, Syn Davidův. S označením Kněz či Velekněz jde ruku v ruce problematika oběti, na což je vázáno tajemství Ježíšovy svobody, jeho poslušnosti a tak dále. Z toho je

jak negativní, tak pozitivní aspekt spásného dění, zatímco vykoupení označuje výlučně negativní rozměr, tedy osvobození z hříchu.

¹⁸ Poprvé byly vydány v letech 1878 a 1882. My pracujeme s jejich druhým vydáním: Matthias Joseph SCHEEBEN, *Handbuch der katholischen Dogmatik. 5. Buch. Erlösungslehre. 1.–2. Halbband*, ed. Carl Feckes, Freiburg im Breisgau: Herder, 1954².

¹⁹ Matthias Joseph SCHEEBEN, *Handbuch der katholischen Dogmatik. 1. Buch. Theologische Erkenntnislehre*, ed. Martin Grabmann, Freiburg im Breisgau: Herder, 1948.

²⁰ Autor ke konci svého života zanesl do textu prvního vydání z roku 1865 četné změny – jak doplněním či vypuštěním, tak novou formulací nauky. Tyto bohužel editoři do nových vydání v letech 1898 a 1912 začlenili jen částečně. Srov. Cyrill VOLLERT, „Translator's Preface,” in Matthias Joseph SCHEEBEN, *Mysteries of Christianity*, New York: A Herder & Herder Book – The Crossroad Publishing Company, 2006 (1946), s. IV–V. My zde používáme vydání z roku 1941, které je věrné Scheebenovým opravám: Matthias Joseph SCHEEBEN, *Die Mysterien des Christentums*, ed. Josef Höfer, Freiburg im Breisgau: Herder, 1941². Christologická soteriologická reflexe v tomto spise nese název „Tajemství Bohočlověka a jeho ekonomie“.

²¹ Scheeben odkazuje k Logu na základě čtvrtého evangelia. Označuje jej za plné, věčné a duchovní vyjádření božské moudrosti, princip všech věcí, božský život a světlo příslušející Božímu dítěti. Srov. např. SCHEEBEN, *Handbuch* 5/2, č. 91, 127.

patrné, že naše volba jednak respektuje Scheebenův myšlenkový odkaz, jednak představuje velmi dobrý přístup k christologické problematice, byť nepokrývá celek christologie jako takové.

Kristovy úřady učitelský, kněžský a královský²² zauímají významné místo v rámci Scheebenovy soteriologie, tedy christologie funkcionální, již však Scheeben sice rozlišuje, ale myšlenkově zásadně neodděluje od ontologické christologie. Vykrytalizovaly ze tří nejvýznamnějších starozákonních mesiášských modelů či titulů: proroka, kněze a krále, jež byly přičítány prostředníkům spásy. Ačkoli všechny tři úřady jsou svým původem zdola, protože jsou spjaty s lidstvím, neznamená to, že by se jejich prostřednictvím neodehrávala rovněž sestupná mediace od Boha k lidem. Jde-li o proroka, tam zcela evidentně dominuje ona sestupná mediace.²³ U kněze převažuje spíše vzestupná mediace (srov. např. Žd 5,1), i když například koncepce liturgie dne smíření implikuje ve Starém zákoně též sestupnou linii zprostředkování Božího odpuštění. U krále je to opět reprezentace národa před Bohem, ale v jistém slova smyslu je král jako „syn Boží“ také určitým zpřítomněním Boží vlády, neboť pravým Panovníkem nad Izraelem je Hospodin.²⁴

Vraťme se k německému teologovi, který Kristovy úřady definuje coby analogie veřejných úřadů v lidské společnosti popisující povolání a zmocnění Vykupitele k funkcím, které vedou k uskutečnění účelu spasení.²⁵ Tvrdí, že v Písmu lze nalézt nekonečný počet úřadů, ale současně

²² Je třeba rozlišit užívání pojmu Kristových úřadů, Bonaventura dokonce používá termín „hierarchické“ ovšem v souvislosti s tak zvaným trojím hierarchickým aktem očistění, osvícení a přivedení k dokonalosti (dle Pseudo-Dionysia Areopagity), od toho, kdy se z těchto záležitostí stane nosná, ba rádoby všeobjímající struktura christologie, jak je tomu v případě Kalvína a dalších reformátorů. Jedná se tudíž o dvě velmi odlišné záležitosti! V katolické teologii se tato struktura christologie prosazuje až v manualistice koncem 18. století. Scheebenovi se přičítá, že dal Kristovým úřadům pevné místo v katolické soteriologické reflexi. Srov. Michael SCHMAUS, „Ämter Christi,“ in Josef HÖFER – Karl RAHNER, *Lexikon für Theologie und Kirche*, sv. 1 (A–Baronius), Freiburg im Breisgau: Herder, 1986², s. 458–459; Walter KASPER, *Jesus der Christ*, Mainz: Matthias-Grünwald Verlag, 1984⁹, s. 302.

²³ To potvrzuje i Scheeben, který vnímá proroka jako orgán Ducha svatého a v tom i coby plnější předobraz Krista. Srov. POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, s. 54; SCHEEBEN, *Handbuch* 5/2, č. 1392.

²⁴ Srov. POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, s. 53–56.

²⁵ Podobně to vyjadřuje: GRABNER, „Jesus Christ (in Theology): 11. Prophet, Priest, and King,“ in *New Catholic Encyclopedia*, sv. 7 (Hol–Jub), ed. Berard L. Marthaler a kol., s. 833: „... tři mesiášské úřady nebo funkce Krista, o nichž lze vhodně říci, že zahrnují celé jeho dílo jako Vykupitele a Prostředníka.“

v nich panuje jednota a řád se vzájemnými vztahy. Řád je vyjádřen rozčleněním na prorocko-apoštolský **učitelský úřad** (*Lehramt*), královský **kněžský úřad** (*Priesteramt*) a kněžský **královský úřad** (*Königsamt*). Trojná struktura odráží jak návaznost na starozákonní mesiášské funkce, tak se promítá do dalších skutečností v životě křesťanského, církevního společenství, jako např. trojí potřeba spásy lidstva (vyučení, ospravedlnění a vedení s ochranou), tři kardinální ctnosti jako projevy nadpřirozeného života apod.²⁶ Není nesnadné uhodnout, že v pozadí dané terminologie se nachází dobové pojetí církevního hierarchického úřadu jako pokračování Kristových úřadů v dějinách. Zároveň se ale nemůžeme ubránit dojmu, že stojíme před tendencí k určité formě klerikalizace celé christologické reflexe. Koneckonců platí, že církevní úřad jako služba úzce souvisí s Pánem, zatímco obdarování čili charismata zase s osobou a působením Ducha svatého (srov. 1Kor 12,4–6). Ačkoli Scheeben zůstává do značné míry synem své doby, Duch svatý, možná pod vlivem Johanna A. Möhlera, hraje v jeho reflexi nezanedbatelnou úlohu. Náš autor přisuzuje pomazání Duchem svatým ve Starém zákoně prorokům, v křesťanské éře pak apoštolům, mučedníkům.²⁷ Zvláště však zdůrazňuje poměr mezi Ježíšem a Duchem svatým: např. že Ježíš vlastní Ducha svatého původně a plně jako svého ducha, jak to vyjadřuje sám pojem Pomazaný.²⁸ Vztahuje ale Scheeben toto obdarování Duchem také plnohodnotně na laiky? Není jeho pneumatologie obdobně „klerikální“ jako jeho christologie? Bude zajímavé se pokusit na tyto otázky odpovědět v jiném pojednání.

Co mají tři úřady společného, jak je Scheeben celkově charakterizuje? Vyzdvihneme tři body. Za prvé jde o vztah Kristových úřadů ke starozákonním předobrazům a analogiím. Scheeben je na jedné straně považuje za nedokonalé a píše o jejich odlišnostech.²⁹ Na straně druhé zdůrazňuje jejich podobnost a zvláště kontinuitu. Je to zřejmé kupříkladu, když zpochybňuje obecně přijímanou tezi, že spojení těchto úřadů v jedné osobě Krista je jedinečné, protože se neuskutečnilo v jedné starozákonní osobě či instituci. Tím pochopitelně neumenšuje jedinečnost Kristova prorockví, kněžství a království, což opírá o hypostatickou unii, ale odmítá ji

²⁶ Srov. SCHEEBEN, *Handbuch* 5/2, č. 1386–1387.

²⁷ Srov. SCHEEBEN, *Handbuch* 5/2, č. 1395.

²⁸ Srov. SCHEEBEN, *Handbuch* 5/1, č. 395.

²⁹ Kněžství a království Starého zákona se týkalo pozemského království na základě smlouvy s Bohem; kdežto nyní jde o „duchovní a nebeské“ Boží království. Srov. SCHEEBEN, *Handbuch* 5/2, č. 1386, 1392.

odůvodňovat výše zmíněným tvrzením. Podotýká, že v reprezentantech jednoho ze tří úřadů se často připojovaly ostatní dvě funkce. Konkrétně to spatřuje v případě Mojžíše a pozdějších proroků, u áronských kněží a u královských postav Melchizedecha, Davida a Šalamouna.³⁰ Jinými slovy bychom řekli, že jde o **kontinuitu i přesah, překonání, novost**.³¹

Za druhé mají hierarchické úřady v protikladu k profánním úřadům posvátný, **hierarchický** a kněžský charakter, který je vyjádřen následujícími činnostmi: *sacra docere* pro učitelský, *sacra dare et facere* pro kněžský a *sacra ducere et perducere* pro královský úřad.³²

Třetí bod se týká otázek, kdy byl Ježíš do úřadu uveden a jak dlouho jej vykonával. Scheeben konstatuje, že Kristus držel úřady **v nejdokonalější míře a v plné moci již od svého početí**, a současně uvádí, že existuje božský čin deklarující povolání do tří úřadů – křest čili pomazání.³³ Na druhou otázku odpovídá, že jejich vykonávání probíhá současně (nenásleduje časově po sobě) **v průběhu Ježíšova jak pozemského, tak nebeského života do konce časů**.³⁴ S řečeným nelze nesouhlasit, protože to odpovídá novozákonní koncepci, která Kristovy „funkce“ úzce propojuje s Ježíšovou osobní identitou, což znamená, že se Mesiášem nestal, ale že jím byl od počátku svého lidského života.³⁵ Jelikož jde o nauku a vykoupení či spásu, pak by podle mého mínění tyto funkce vzhledem k nám měly trvat do dovršení spásy lidského rodu, což bude platit zejména o funkci prorocko-zjevitelské. Nikoli jako funkce, nýbrž jako výraz identity však musejí přetrvávat věčně, což podle Scheebena platí, jak uvidíme níže, zejména u funkce kněžské a královské.

Zastavme se u pojmu pomazání, jenž v Scheebenově christologii hraje významnou roli. Týká se totiž Ježíšova mesiášského poslání čili jména **Kristus**, jež německý teolog překládá jako **Pomazaný, Svatý a Posvěce-**

³⁰ Kupříkladu David byl i prorokem, což autor blíže nevysvětluje, a vykonával kněžské funkce, když po přenesení schrány úmluvy do Jeruzaléma přinesl oběti a požehnal lidu (srov. 1Krn 16,3). Zde opravujeme Scheebenovu nesprávnou souřadnici biblického místa. Srov. SCHEEBEN, *Handbuch* 5/2, č. 1390.

³¹ Srov. POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, s. 38.

³² Srov. SCHEEBEN, *Handbuch* 5/2, č. 1386–1387.

³³ Srov. tamtéž, č. 1393.

³⁴ Srov. tamtéž, č. 1396.

³⁵ Srov. např. Žd 10,5–10: Ježíšova vůle, poslušnost, která nás posvěcuje, zachraňuje, Mistra charakterizuje od jeho příchodu na svět, tedy od početí. Dále: POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, s. 86.

ný. Podle autora je právě uvedené jméno ústředním titulem charakterizujícím identitu a poslání Muže z Nazareta. Shrnuje v kostce celý obsah nauky o osobě Vykupitele³⁶ a nejlepším způsobem vyjadřuje jeho úřad, lépe řečeno jeho obsah, plnost a sílu významu slova pomazaný. Jinými slovy řečeno, Kristus komunikuje spásu stvoření, je jejím pravým principem a zdrojem.

Jak Scheeben pojednává o Ježíšově pomazání? Nikde ve své dogmatice se blíže nevěnuje novozákonnímu líčení samotné události křtu v Jordánu,³⁷ přičemž rozsáhle pojednává o pomazání Kristova lidství Logem, čímž se spojují jeho dvě přirozenosti v jedné osobě, o pomazání Otcem a Duchem svatým.³⁸ Jde o jednu z charakteristik dogmatickoteologické reflexe 19. století, kdy je Ježíšovo tajemství vnímáno přednostně „sestupně“, tedy od božství k lidství, a spíše ontologicky než existenciálně. Tím se nejenom upozaďuje, ale dokonce nebere v potaz příběh Ježíšova života, který dnes považujeme za zásadní pro pochopení jeho boholidské identity a také jeho spasitelského významu pro nás. Ontologizující přístup je nevyhnutelný, koneckonců je naznačen již v Novém zákoně, nicméně nesmí být jednostranný, aby se nezapomínalo, že osoba našeho Spasitele se v evangeliích vypravuje.³⁹

Poté, co jsme uvedli společné rysy tří úřadů, představme, jak je Scheeben rozlišoval a jak pojímal jejich organické prolínání. Prorocká služba měla v době Ježíšova života přednost a svým způsobem zahrnovala i další dva úřady. Celkově však byl prorocký úřad ostatním dvěma podřízen, neboť jemu příslušející úkony (zprostředkování božské pravdy, zjevení a platnost zákonů pravdy a mravů) spadají rovněž do kompe-

³⁶ Což lze jistě potvrdit tím, že jde o jedno z prvních vyznání víry v Ježíše Krista ze strany prvotní církve.

³⁷ Z biblických textů jej zajímají způsoby trojího pomazání ve Starém zákoně. Srov. SCHEEBEN, *Handbuch* 5/2, č. 1395.

³⁸ Kristus-Pomazaný a pomazání srov. SCHEEBEN, *Handbuch* 5/1, č. 90, 137, 138, 382, 387–395; *Handbuch* 5/2, č. 1393; SCHEEBEN, *Die Mysterien*, § 51, s. 275–277. Do adopciánské krize byl kladen důraz na Ježíšovo pomazání při křtu, později převládne důraz na pomazání Duchem v okamžiku vtělení. Dnes to vnímáme tak, že Ježíš byl Mesiáš od početí, nicméně tohoto „úřadu“ se ujímá jako dospělý muž. Srov. Raniero CANTALEMESSA, *I misteri di Cristo nella vita della Chiesa*, Milano: Ed. Paoline, 1991, s. 132. Křest pak vyznívá jako aktualizace úkonu vtělení v nové situaci dospělosti Muže z Nazareta. Srov. POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, s. 99–101. Scheeben tedy zůstává v tradiční linii, která význam Ježíšova křtu odsouvala stranou.

³⁹ Srov. např. POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, s. 96, 176–177, 212, 251–254.

tence druhých dvou úřadů. Kristovy funkce krále a kněze pak náš autor charakterizuje jako věčné. Kněžství je ústředním úřadem, který dává oběma ostatním hierarchický charakter a Spasitelově nauce působnost, tedy zprostředkovává spásu. Královský úřad je naplněním obou předeshlých v tom smyslu, že rozdělí jejich ovoce.⁴⁰

Vraťme se ještě k časové vymezenosti či dočasnosti učitelského úřadu. Je-li zjevitelská funkce Kristova svým způsobem dočasná, nikoli věčná, pak vyvstávají následující otázky: Není zjevení jakožto Boží sebedarování vlastně počátkem a cestou k definitivnímu poznání a okoušení Trojjediného na věčnosti? A není následně oblažující patření na Boha a jeho okoušení přímým pokračováním a dovršením jeho sebedarování ve formě zjevení na scéně dějin spásy (srov. např. Jn 14,9)? Mimochoodem, právě tak by zjevení jako základní nabídku spásy a života v plnosti chápal evangelista Jan. Nezapomínejme ale na to, že jednotlivé úřady se také vzájemně prostupují, takže zjevování není výlučně spjato s prorockou službou, protože i jako Král a Velekněz Ježíš zároveň něco velmi důležitého zjevuje. Ony tři úřady by se tudíž pravděpodobně daly chápat jako tři vstupní brány do jediného tajemství našeho Pána a Spasitele. Z uvedeného vyplývá, že Scheebenova časová limitace zjevitelské funkce Kristovy není ani v jeho systému myšlení důsledně domyšlena a vypovídá mimo jiné o tom, jak prezentuje zjevení ve své dogmatické příručce.

Délka jednotlivých pojednání v Scheebenově dogmatice svědčí o tom, jaký význam a důraz byl přikládán tomu kterému úřadu v christologické reflexi dané epochy. Konkrétně, Kristovu učitelskému úřadu⁴¹ a jeho královské funkci⁴² je věnován vždy jeden paragraf, zatímco jeho velekněžství jsou dedikovány paragrafy tři.⁴³

⁴⁰ Srov. SCHEEBEN, *Handbuch* 5/2, č. 1391, 1396, 1397.

⁴¹ Srov. SCHEEBEN, M. J. *Handbuch* 5/2, § 269.

⁴² Srov. tamtéž, § 273.

⁴³ Srov. tamtéž, § 270–272.

4. KRISTŮV PROROCKO-APOŠTOLSKÝ UČITELSKÝ ÚŘAD

Kristovu prorocko-apoštolskému učitelskému úřadu⁴⁴ náleží první místo kvůli četnosti Ježíšova pojmenování jako „učitel“.⁴⁵ Podle našeho mínění je prorocký úřad prvotní z hlediska fenomenologického, protože lidem své doby se Ježíš určitě jevil na první pohled jako prorok, jako král a kněz až na konci svého působení svým učedníkům. Dokonce lze tvrdit, že On byl prorocký prorok, ale nekněžský král a nekrálovský panovník.

Jak Scheeben biblicky podkládá Kristův probíraný úřad? Německý teolog se nevěnuje systematicky a explicitně novozákonnímu použití daného titulu, ale vybírá pouze tři citáty z Nového zákona.⁴⁶ Jejich obsah shrnuje do jednoho souvětí, jež jsme uspořádali do následujících bodů a připojili k nim další odkazy: 1) Kristus je Bohem ustanovený vyslanec (apoštol) k lidstvu a prorok, 2) kazatel hlásající radostnou zvěst, 3) doktor a učitel, který učí božskou pravdu s autoritou,⁴⁷ 4) svědek toho, co slyšel a viděl u Otce, 5) v roli pastýře ovcí.⁴⁸ S mnohým lze souhlasit, nicméně vyvstává otázka, zda pást ovce nespadá spíše od oblasti titulu Král.

Ve srovnání s jinými christologiemi⁴⁹ si povšimněme Scheebenova pojmenování pro Ježíšův učitelský úřad – **apoštol**, jež je vysvětlováno výrazem „apoštol proroků“.⁵⁰ Je-li apoštol v zásadě poslaný, pak to souvisí s výrokem: „Jako mne poslal Otec, tak já posílám vás“ (srov. Jn 20,21). Pro našeho teologa je každopádně důležitá kontinuita se starozákonními proroky, s nimiž má Kristus společný božský původ a charakter (proroci vidí věci budoucí či hovoří z Božího vnuknutí). Nestojíme před přinejmenším implicitně reduktivním pojetím prorocství, které přece ne-

⁴⁴ Scheeben věnuje Ježíšovu učitelství soustředěnou pozornost přímo v dogmatickoteologické příručce v rámci ostatních Kristových úřadů a nepřímo v prvním svazku zmíněné knihy pojednávající o křesťanském zjevení. Svým obsahem se Kristovy učitelské funkce ve smyslu zprostředkování dotýká oddíl o tajemství Krista a jeho ekonomie v *Die Mysterien des Christentums*.

⁴⁵ Celkem 41x se titul vztahuje na Ježíše. Pospíšil, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, s. 278.

⁴⁶ V nich Scheeben vyzdvihuje oprávněnost pojmenování „učitel“, jeho výlučnost a jeho svědectví o tom, co viděl a slyšel v nebi. Srov. Jn 13,13; Mt 23,10; Jn 3,31.

⁴⁷ Můžeme si povšimnout, že Scheeben vůbec nesrovnává Krista s jeho současníky, učiteli a náboženskými vůdci, jejichž praxe byla vystavena Ježíšově kritice. Srov. Pospíšil, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, s. 279.

⁴⁸ Srov. SCHEEBEN, *Handbuch 5/2*, č. 1399–1401; *Handbuch 1*, č. 93.

⁴⁹ Např. jej nemá: KASPER, *Jesus der Christ*; Pospíšil, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*.

⁵⁰ Ježíš jako apoštol. Viz Žd 3,1. Srov. SCHEEBEN, *Handbuch 5/2*, č. 1400.

spočívá primárně v předpovídání budoucnosti, nýbrž ve zjevování Boží vůle v konkrétní situaci? Kristus je pokračovatelem Mojžíše a proroků, ale současně ostatní zprostředkovatele Božího zjevení překračuje⁵¹ svou jedinečnou vznešeností a dokonalostí. Ježíš sám je totiž očitým svědkem nadpřirozených věcí, je skutečnou, přímou řečí samotného Boha, svým ztělesněním Boha zrcadlí a zobrazuje, je pro člověka předobrazem nového života a je zpřítomněním budoucích skutečností.⁵² To vše Scheeben přebírá z výpovědí o významu Ježíše Krista u novozákonních autorů, ale ne zcela dostatečně to zakotvuje v Ježíšově příběhu samotném.

V Ježíšově učitelství se explicitně projevuje **jeho zjevitelská funkce**.⁵³ Již předchozí odstavec naznačuje, že Kristus je Božím sebevyjádřením a předjímáním nového lidství. Abychom ještě dále rozvinuli, co Ježíš zjevuje, nahlédneme nyní do Scheebenovy první knihy dogmatiky, pojednávající mimo jiné o zjevení. Učitelem vši pravdy je Bůh, od nějž přicházelo v průběhu dějin zjevení pravdy, a to ve třech stádiích (za patriarchů, za Mojžíše a křesťanské). Toto poslední veřejné zjevení je univerzální, **definitivní, plné a konstitutivní**⁵⁴ a je zprostředkováno Synem a Duchem svatým. Zjevení shrnuje nejvyšší a nejskrytější pravdy o Bohu. Jeho cílem je plné potvrzení vykoupení od hříchu a docílení společenství s Bohem.⁵⁵

Nyní se hodí navázat na naše otázky ohledně věčnosti Kristova učitelského úřadu a přednostního zjevitelského významu této funkce. Je zjevení pouze naukou? Scheebenova explicitní odpověď se nachází v jeho knize *Die Myslerien des Christentums*. Rozvíjí zde pojetí zjevení jako Božího sebesdílení a sebedarování. Soustředí se totiž na Kristovu zprostředkující roli mezi Bohem-Trojicí a lidstvem, potažmo stvořením. Muž z Nazareta nepřináší nauku v úzkém smyslu slova, ale **zprostředkovává božský život**, konkrétně **zjevuje tajemství vnitrobožského života** a do něj vtahuje lidstvo a svět. V čem spočívá pro německého teologa tajemství imanentní Trojice? Odpověď je jasná: v komunikaci a oslavě. A tyto

⁵¹ To je podpořeno mimo jiné odkazem na PRVNÍ Vatikánský koncil, *Dei Filius*, hl. 3, odst. 2, kde se hovoří o kontinuitě i přesahu Kristova působení vzhledem k Mojžíšovi a prorokům: „Quare tum Moyses et Prophetæ, tum ipse maxime Christus Dominus multa et manifestissima miracula et prophetias ediderunt.“ In SCHEEBEN, *Handbuch* 5/2, č. 727.

⁵² Srov. SCHEEBEN, *Handbuch* 5/2, č. 1401–1402.

⁵³ Srov. POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, s. 280.

⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 280.

⁵⁵ Srov. SCHEEBEN, *Handbuch* 1, č. 17, 52–54, 82.

dva procesy se mají uskutečňovat i vně Trojice tím, že lidstvo a stvoření budou v Bohu reprezentovány a budou mít podíl na božském životě. Proto se Bůh stává člověkem, bere na sebe lidskou přirozenost.⁵⁶ Scheeben připouští, že Bůh by hypoteticky mohl svůj vnitřní život sdělovat i bez vtělení, tedy pouze skrze Ducha svatého. Právě zmíněný (vnitřní) způsob zjevování Boha je propojen s vnějším zjevením a řečí Syna (skrze vtělení), je tedy učiněn plným, kompletním. Otázkou ale je, jak chápat Scheebenovo tvrzení o možnosti, že by Trojice komunikovala sebe sama lidem jen v Duchu svatém. Jak by to bylo s vykoupením a spásou? Vnější slovo-Slovo je rovněž jakousiází spásonosné komunikace mezi námi lidmi. Německý autor proto velmi správně podotýká, že vtělení je základem a korunou společenství lidí s Bohem, s osobami Trojice, které by pouze skrze milost nebylo úplné.⁵⁷ Co se týká zastoupení Trojice v učitelském „úřadování“, musíme k roli Otce a Syna ještě doplnit roli Ducha svatého. Scheeben jej nazývá Duchem Pravdy, Učitelem a Svědkem, tím, kdo podporuje pravdu a vede k pravdě.⁵⁸

Zde leží zřejmě jedna z nejdůležitějších scheebenovských inspirací, která ovlivnila další vývoj teologické reflexe a také výrazně postupovala duchovní zkušeností mnoha lidí. V oné době totiž nebyvalo zvykem tak úzce propojovat tajemství vtěleného Slova s trojičným mystériem a naší spásou jako účastí na vnitrobožském životě.⁵⁹ Je ale vcelku pochopitelné, že Scheeben ještě nebude hledat spojitost mezi Trojicí a tajemství Kristova kříže, protože tato linie myšlení se v teologii projevuje až od sedmdesátých let minulého století.⁶⁰ Nezapomínejme navíc, že *mysteria carnis Christi* v díle německého teologa sice hrají určitou roli,⁶¹ nicméně nikoli tak rozhodující jako v dnešní christologické reflexi.

⁵⁶ Srov. SCHEEBEN, *Die Mysterien*, § 55, 57, 58.

⁵⁷ Srov. SCHEEBEN, *Die Mysterien*, § 58, s. 327. Ježíšova působnost nakonec není jen vnější, ale také vnitřní – toho, kdo se učí, vede a osvěcuje svým Duchem. Srov. SCHEEBEN, *Handbuch 1*, č. 7, 793.

⁵⁸ Srov. tamtéž, č. 94.

⁵⁹ Srov. Pospíšilovo originální schéma č. 1. POSPÍŠIL, *Jako v nebi, tak i na zemi: Náčrt trinitární teologie*, s. 32; MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, „Vybrané otázky z christologie“, 4.1, in MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Dokumenty Mezinárodní teologické komise 1969–2017 a některé další texty Papežské biblické komise a Kongregace pro nauku víry*, ed. Ctirad Václav Pospíšil – Eduard Krumpolc, Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2017, s. 155–179, zde s. 168.

⁶⁰ Srov. Jürgen Moltmann, *Der Gekreuzigte Gott*, München: Kaiser, 1972.

⁶¹ Srov. SCHEEBEN, *Handbuch 5/2*, § 254–259. Německý autor pojednává o hlavních momentech Kristova života (*mysteria vitae Christi*) v návaznosti mj. na sv. Tomáše Akvin-

K trojičnímu životu bychom po vzoru českého teologa Ctirada V. Pospíšila mohli doplnit jeho originální postřeh, že Syn není učitelem sám ze sebe, ale že je nejprve někým, kdo se učí poslušnosti (srov. Žd 5,8; Flp 2,8), kdo je Učedníkem-Žákem svého Otce (srov. Jn 8,28) a kdo je tajemně spojen, propojen s Otcem (srov. Jn 14,9–11).⁶² Syn navíc přijetím lidské přirozenosti respektuje lidství v jeho limitech a v jeho přirozeném vývoji. Učí se být jedním z nás, aby nás následně mohl učit.⁶³ Lze tudíž uzavřít, že jako je prikázáním-vzorem Syna Otec, tak vtělený Syn se jako Otcův Žák-Napodobitel stává prikázáním-vzorem pro nás. Ježíšovo učitelství tedy tkví primárně v příkladu k následování a je zcela neoddělitelné od jeho bytí Synem-Napodobovatelem a Zjevitelem Otce.

Německý teolog pod vlivem dobové dogmatické teologie ne zcela refletoval první fázi Ježíšova učení se a okamžitě přecházel k druhému kroku – Ježíš jako vyučující, vzor. Opomíjí se tu evidentně trinitární východisko Synova následného učitelství ve vztahu k nám, protože v imanentní Trojici je Slovo obrazem Otce. Obecněji řečeno, na božské osobě se vyzdvihuje jednostranně její aktivní darování, přičemž se opomíjí, že k velikosti zdravé osoby nevyhnutelně patří rovněž schopnost dát prostor druhému a nechávat se obdarovávat. Proto se vtělené Slovo nechává jako člověk vychovávat, učit a obdarovávat od lidí kolem sebe. Teprve na tomto základě přijímání druhých vystupuje s nárokem, že by mohl být přijímán coby učitel druhými.⁶⁴ V Scheebenově době bylo v teologické reflexi navíc nedostatečně zdůrazňováno lidství a upřednostňována ontologicky pojímaná osoba Ježíše z Nazareta. Ani jeho osobní příběh nebyl vnímán jako proces růstu, zrání, učení se. Scheeben totiž podává Krista implicitně coby **božského nadčlověka**, o němž opakovaně zdůrazňuje jeho nejvyšší vznešenost a dokonalost a který se spíše zdá být člověku vzdálen. Explicitním výrazem uvedené tendence je věta, podle níž nesmíme o Ježíši Kristu smýšlet jako o nositeli lidství příliš lidsky,⁶⁵ což dosvědčuje latentní inklinaci k určité formě monofyzitismu či apollinarismu, tak typické pro onu dobu.

ského. Zaměřuje se pouze na jeho utrpení, smrt, vzkříšení a nanebevstoupení.

⁶² Srov. Pospíšil, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, s. 281–282.

⁶³ Srov. tamtéž, s. 282.

⁶⁴ 2Kor 8,9: „Znáte přece štědrost našeho Pána Ježíše Krista: byl bohatý, ale pro vás se stal chudým, abyste vy jeho chudobou zbohatli.“ Srov. Ctirad Václav Pospíšil, *Božská Sláva Ukřižovaného: Hymnus Filipánům 2,6–11*, Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2020, s. 49–51.

⁶⁵ Srov. SCHEEBEN, *Die Mysterien*, § 51, s. 270.

Nyní se dostáváme k Ježíšovu pozemskému životu z hlediska jeho učitelství. Scheeben tvrdí, že Ježíš vykonával svůj úřad učitele v užším smyslu mluveným slovem v průběhu posledních tří let, v širším smyslu svými činy po celý svůj života běh. Jeho **formační, pedagogickou činnost** dělí na tři oblasti. 1) Kristus svým ctnostným jednáním, zvláště pokorou a bolestmi, nejen dal příklad k napodobování, ale také ukázal či zjevil pravdy o lásce Boha k lidem apod. 2) Ježíšovo lidství se všemi okolnostmi, vlastnostmi a postoji nejen zjevuje věčný obraz Otce, neposkvrněné zrcadlo Boží dokonalosti, ale i představuje předobraz života – úkol a určení pro člověka. 3) Vyučoval svými zázraky vnějšími i vnitřními, tedy v duších lidí.⁶⁶

Poslední Scheebenův důraz by mohl být inspirativní pro naši dobu, která silně inklinuje k vnějšímu, fyzickému, měřitelnému, a opomíjí ono vnitřní a duchovní. Zázraky nelze redukovat jen na uzdravení z tělesného hlediska, protože často ty největší se odehrávají na rovině milosti, která dnes sice není z teologie vykázána, nicméně se jí v souvislosti s vytvořením traktátu o teologické antropologii věnuje mnohem menší pozornost nežli v dřívějších dobách. Otázkou je, zda tento vývoj není krokem zpět. To nové může být lepší než to dřívější, což ovšem nemusí platit v každém ohledu.

Nakonec se zastavíme u promítnutí Kristova učitelství do praxe křesťanského života a církve. Scheeben se věnuje pouze užšímu výrazu, tedy pokračování Kristova učitelského úřadu v církvi, když v první knize své dogmatické příručky ohledně předávání a šíření zjevené pravdy pojednává o **učitelském apoštolátu nebo učitelském úřadu církve** (magisteriu) a jeho orgánech. Na základě evangelií ukazuje, jak církev a magisterium pokračuje pod garancí Ducha svatého v Kristově poslání – má hlásat Kristovo učení s autoritou a neomylně, udržovat jej v jednotě a natrvalo.⁶⁷ Toto téma nás příliš nepřekvapí v dobovém kontextu 19. století a právě v letech po Prvním vatikánském koncilu, jenž se vyslovil o neomylnosti papeže ve věcech víry a mravů, disciplíny a řízení církve⁶⁸ a v jehož prospěch náš autor psal apologetické spisy. Potvrzuje se tak to, co jsme intuitivně konstatovali v úvodu naší studie, že již výraz úřad

⁶⁶ Srov. SCHEEBEN, *Handbuch* 5/2, č. 1402–1403.

⁶⁷ Srov. SCHEEBEN, *Handbuch* 1, č. 93.

⁶⁸ „... non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent.“ PRVNÍ Vatikánský koncil, *Pastor aeternus*, hl. III.

aplikovaný na Krista směřuje k určité klerikalizaci christologie a následně christologické sakralizaci výkonu církevního úřadu, což v případě kapitálních rozhodnutí platí, nicméně to nelze aplikovat na každý postoj současných nositelů církevního úřadu.⁶⁹ Navíc dnes odmítáme dělení církve na učící a slyšící a bereme velmi vážně skutečnost, že nositelem neomylnosti v interpretaci zjevení je primárně církev jako celek, což s sebou nese pozornost rovněž vůči tomu, co Duch sděluje církvím prostřednictvím charizmat, jež dává, komu uzná za vhodné.⁷⁰

Ctírad V. Pospíšil přichází s širším a bohatším promítnutím Kristova učitelství. Kristus je nám vzorem ve svém přístupu k druhým. Křesťanská pedagogika a formace musejí záviset na plnosti Kristova učitelství, „musejí mít kořeny velmi hluboko zapuštěny v Kristově tajemství“.⁷¹ I my bychom si měli počínat jako Kristus – pokorně přijímat své lidství, učit se od druhých (tedy být žáky) a v tomto duchu pak vykonávat své učitelství v nejrůznějších podobách (ať už jako rodiče, učitelé, kněží či katecheté) jako delegované do Boha. Hlavním cílem výchovného a vzdělávacího procesu by měl být prospěch a růst nám svěřených osob, aby „přinášely ovoce podle svého druhu“.⁷²

ZÁVĚR

Není sporu, že posuzovat výkon teologa předminulého století pokud možno spravedlivě nevyhnutelně vyžaduje vnímat jeho přínosy relativně k dobovému kontextu teologické disciplíny, již jsme se spolu s ním zabývali.

Mezi Scheebenovy přednosti bychom zařadili vzájemné provázání či propojení tří Kristových hierarchických úřadů a jejich návaznost na starozákonní mesiášské úřady. V tomto ohledu je třeba zdůraznit au-

⁶⁹ Srov. POSPÍŠIL, *Hermeneutika mystéria*, s. 99–105.

⁷⁰ Srov. DRUHÝ Vatikánský koncil, *Lumen gentium*, čl. 12, 30–31; MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, „Sensus fidei v životě církve,“ in MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Dokumenty Mezinárodní teologické komise 1969–2017 a některé další texty Papežské biblické komise a Kongregace pro nauku víry*, ed. Ctírad Václav Pospíšil – Eduard Krumpolc, Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2017, s. 1006–1060.

⁷¹ POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, s. 279, 281–283.

⁷² Mikuláš BARRÉ, „Zásady pro vedení duší,“ 41, in Veronika ŘEHÁKOVÁ, *Na křídlech Ducha svatého: Ze spirituality Sester Dítěte Ježíše*, Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2012, s. 32.

torovu práci se starozákonními texty, v nichž se pokouší nalézat nové souvislosti.

V kapitole o prorocko-učitelském úřadu se nám jako originální jeví označení Krista jako Poslaného, jako „apoštola proroků“. Jako největší přínos Scheebenova kreativního myšlení oceňujeme jeho tendenci propojovat pojednání o božské Trojici s christologií a soteriologií. Na tomto příkladu je zřetelné, že leckdy předem dané mantinely pro dobové dogmatické příručky nedávaly teologovi prostor pro tvořivost. Je to v jeho díle *Die Mysterien*, kde vnímáme jasné náznaky promítnutí mystéria božské Trojice do christologické a soteriologické reflexe. Jinými slovy, trojiční tajemství se v Scheebenově pojetí – v kontrastu s dobovým územ – stává relevantním pro život křesťana jak vezdejší, tak věčný. Zjevení není zdaleka jen naukou, ale především otevření možnosti člověku podílet se na vnitrobožském životě. Nakonec uveďme Scheebenův důraz na milost, vnitřní působení Krista a Ducha svatého, jež může představovat upozornění pro dnešní teologii.

To, co v dnešním badateli vyvolává určité otazníky, souvisí s dobovým kontextem christologie. Ačkoli Scheebenova práce s Písmem byla mnohem výraznější než u jeho současníků, nepředstavovala tak zcela základ či východisko pro pochopení christologických úřadů či titulů, ale plnila spíše funkci podpůrnou pro esencialistický a do jisté míry ahistorický způsob nazírání na Krista, který bychom mohli označit za klerikalizovaný. Náš autor kladl mnohem větší důraz na Ježíšovu božskou důstojnost a identitu než na lidský rozměr Mistrovy existence, jeho růst, učení se, rozvíjení jeho příběhu. Zmíněné stíny Scheebenovy teologické reflexe nás však mohou držet v bdělosti, abychom neupadali i my do podobných či jiných nezdravých tendencí.

Matthias Joseph Scheeben and Christ's Magisterial Office in His Major Writings

Keywords: M. J. Scheeben; History of Catholic Theology; Theology of the Nineteenth Century; Christology; Christological Titles

Abstract: The aims of the article *Matthias Joseph Scheeben and Christ's Magisterial Office in His Major Writings* are to present briefly the great German theologian of the nineteenth century M. J. Scheeben, to introduce the Christological titles treated in his main writings and especially to deal with Christ's prophetic and magisterial office in light of the today's Christological and Soteriological reflections. When considering the strengths and shortcomings of

Scheeben's work, we bear in mind the historical context of systematic theology of the nineteenth century. We appreciate that the author finds mutual connections between the three offices of Christ and their continuity with the Old-Testament messianic offices. Scheeben is exceptionally creative in finding new connections within the Old-Testament texts. With regard to the prophetic-magisterial office as described by the German theologian, we find an interesting, original name for Christ – Christ the Apostle, the Sent-One. We consider his tendency to integrate the mystery of the Trinity into Christology and Soteriology and to make it relevant to Christian life as his greatest contribution. Revelation is not merely a theoretical doctrine, it offers us a sharing in the inner life of the Trinity. The shortcomings of Scheeben's theology are connected with the theology of his time. In general, the author treated the question of Jesus in more of an a-historic and distinctively ontological way. He emphasized Christ's divine dignity and identity more than his human existence, his growth, his learning and the evolving story.

Mgr. Bc. Veronika Řeháková, Ph.D.
TF JU
Kněžská 8
37001 České Budějovice
rehakova@tf.jcu.cz